

Глобалізація як фактор розвитку громадянського суспільства в Україні

В сучасний період суспільного розвитку глобалізація є реальністю, яка суттєво впливає на діяльність держави, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, релігійних організацій та інших інститутів громадянського суспільства, посилюються взаємозв'язок та взаємозумовленість політичних, економічних, інформаційних та інших процесів. В XXI ст. світ переживає глибокі структурні зміни, які супроводжуються посиленням універсалізації права та конвергенції правових систем, і, водночас, диференціації країн за політичним, економічним, соціальним та культурним розвитком.

Нові суспільні відносини, насамперед ті, що виникають у сфері місцевого самоврядування, підприємництва, функціонування державної влади, потребують не просто косметичної модернізації «успадкованої» радянської правової системи шляхом скасування окремих норм права, а її поступової, послідовної заміни, трансформації. Формування сучасної правової системи України зумовлює необхідність вирішення низки завдань як методологічного, так і теоретичного характеру. Передусім це подолання традиційного для радянського правознавства підходу до права як до сукупності норм відповідних юридичних актів. Процесу уніфікації й гармонізації права окремих держав, у тому числі України, сприяє значне підвищення ролі і якості міжнародно-правових актів, які часто є зразками, моделями для норм національного законодавства. Так, наприклад, для розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства важливе значення має Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Верховною Радою України в 1997 р. Розвитку важливого складника громадянського суспільства – підприємництва, сприятиме Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» від 10.04.2008 р. Ратифікація Верховною Радою України протоколу про вступ до СОТ сприятиме відкритості економіки України і включення її в єдину систему світових економічних зв'язків. Найбільші світові релігії ведуть активну політику намагаючись розширити свій вплив, укріпити свої позиції в окремих державах чи регіонах. Аналогічні тенденції характерні й для інших сфер суспільного життя.

Проблеми на шляху розвитку громадянського суспільства у більшості країн мають практично тотожний характер, а тому шляхи та способи їх вирішення корисно знати й використовувати в національній нормотворчій

¹ Завідувач відділу НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРн України, кандидат юридичних наук, доцент.

і правозастосовчій діяльності. Такий підхід дає можливість порівняти тенденції розвитку національних інститутів громадянського суспільства з аналогічними інститутами в інших країнах, завдяки чому виявляються спільні риси й відмінності, позитивний і негативний досвід й досліджується можливість застосування зарубіжного досвіду в Україні.

Для дослідження впливу глобалізації на розвиток громадянського суспільства важливо відповісти на запитання: чи збігаються межі громадянського суспільства з державними кордонами? В науковій літературі існують різні позиції щодо їх співвідношення: а) держава бере на себе функції громадянського суспільства, роблячи останнє просто непотрібним (авторитарні чи тоталітарні держави); б) громадянське суспільство є осередком опозиції державі і настроєно ворожо по відношенню до існуючих владних структур; в) громадянське суспільство і держава взаємно доповнюють одне одного через поділ політичних і соціальних функцій; г) держава є одним із інститутів громадянського суспільства; д) громадянське суспільство не пов'язано з державою (світове громадянське суспільство). Бажаємо ми цього чи ні, писав Е. Шеварднадзе, але всі ми рухаємося до створення глобального громадянського суспільства, заснованого на праві.

Останні десятиліття проходили під гаслом стрімкого розвитку інформаційних та інших комунікаційних технологій, що дозволило людям з різних країн вільно спілкуватися, обмінюватися інформацією. Суспільства стали більш відкритими, але це не означає, що межі громадянського суспільства перестали збігатися з кордонами відповідних держав. Незважаючи на потужні інтеграційні процеси у світовому співтоваристві громадянське суспільство в кожній із країн зберігає певну специфічність. Громадянське суспільство охоплює різноспрямовані індивідуальні і групові інтереси, багатоманітні, часто суперечливі, відносини й інститути, в тому числі й державу. Воно не може існувати без держави, а остання не може бути правовою без громадянського суспільства.

В трансформаційних умовах правова система України активно сприймає загально визнані принципи, позитивні зразки правової регламентації суспільних відносин в різних сферах суспільного життя, зростає роль міжнародного права. Разом з тим надмірні запозичення часто дають й негативний результат – втрачаються вітчизняні юридичні і культурні традиції, Україна стає менш конкурентоспроможною. Інтенсифікація інтеграційних процесів в світі веде до послаблення державного суверенітету, розвитку нових видів правопорушень.

Правова система, як конкретний вимір соціальної реальності, завжди має в собі, так би мовити, природжені риси тієї чи іншої ментальності – стереотипів світосприйняття, звичаїв, традицій, системи цінностей і способів інтелектуальної діяльності, формується та здатна функціонувати лише як певна національна правова система. Відповідно й процеси глоба-

лізації правової сфери не слід ототожнювати з механічним перенесенням певних політичних і юридичних конструкцій однієї країни на іншу без урахування особливостей національно-історичного розвитку тієї чи іншої спільноти й державності.

Посилення глобалізації актуалізують питання розвитку основоположних конституційних цінностей, правового забезпечення розбудови громадянського суспільства, пошук балансу між свободою й публічною владою, забезпечення державного суверенітету, територіальної й валютно-грошової відокремленості, а тому потреба у фундаментальних наукових дослідженнях у цих сферах постійно зростає. Якщо суспільство в Україні не буде невідкладно й адекватно реагувати на ці виклики воно не зможе досягти головної мети – утвердження й забезпечення прав і свобод людини, стати органічним складником системи громадянських суспільств Європи.